

Motion till riksdagen 2005/06: MJ441

av Catharina Elmsäter-Svärd m.fl. (m)

Jordbruk

Motionen delad mellan flera utskott

1 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om att institutionella förutsättningar för att driva jordbruk i Sverige skall vara lika bra som i våra konkurrentländer.
2. Riksdagen beslutar att slopa skatten på handelsgödsel fr.o.m. den 1 januari 2006.¹
3. Riksdagen beslutar att slopa skatten på bekämpningsmedel fr.o.m. den 1 januari 2006.¹
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om att lantbruksnäringen behöver långsiktiga politiska beslut.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om att nya konkurrenspåverkande krav inom djurhållning och miljöskydd skall drivas på gemenskapsnivå i EU.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om att det är viktigare att verka för att det finns aktivt jordbruk kvar än att stödja ekologiskt jordbruk.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om fri etableringsmöjlighet för dem som vill utföra vård och omsorgstjänster.²
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om att reseavdraget för resa med egen bil till och från arbetet också skall innefatta resor för att lämna och hämta barn i förskola eller liknande inrättning.¹
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om kostnaderna för mindre livsmedelsanläggningar.
10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om möjlighet till gårdsförsäljning av egenproducerade livsmedel inklusive fruktvin.²
11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om att stöd i det kommande landsbygdsprogrammet huvudsakligen skall riktas till det aktiva lantbruket.
12. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om odling av energigrödor, särskilt hampa.

Fel! Okänt namn på

13. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om vattenskyddsområden.
14. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om skyldigheter förknippade med allemansrätten och begränsningar däri.
15. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om kompensation för intrång i föfoganderätt och vid expropriation.
16. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om att internationella överenskommelser skall ta sikte på ett avreglerat jordbruk.

¹ Yrkandena 2, 3 och 8 hänvisade till SkU.

² Yrkandena 7 och 10 hänvisade till SoU.

2 Sverige behöver människor som kan och vill bruka vår jord och skog

Vår jord och skog har genom tiderna fyllt olika funktioner. Inte minst den mänskliga påverkan har medverkat till förändringar. Människans drivkraft att ständigt förbättra sin situation har genom århundradena även avspeglats i vårt landskap. Många har vårdat sina marker till gagn för sig själva och för oss alla. Vi behöver svenska lantbrukare som kan fortsätta bruka våra svenska marker. Konkurrensen blir allt hårdare på en större och mer internationell marknad. Det är vår plikt som politiker att se till att förutsättningarna för att bedriva produktion i Sverige blir minst lika bra som i konkurrentländerna.

3 Politik har påverkat mer eller mindre under årens lopp

Under en hundraårsperiod har de institutionella förutsättningarna för svenskt jordbruk förändrats flera gånger. I skiftet mellan 1800- och 1900- tal var jordbruket en fri marknad. Sveriges jordbruk var till viss del exportinriktat med smör och fläsk som viktiga produkter. Exporten uppmuntrades av statsmakterna som till och med anställde lantbruksattachéer vars huvudsakliga uppgift var att främja den svenska livsmedelsexporten. Till och med under första världskriget kunde exporten upprätthållas.

I takt med förbättrade kommunikationer från de transatlantiska länderna sjönk spannmålspriserna eftersom produktionsförutsättningarna där är bättre än i Sverige. Detta medförde en lönsamhetspress för jordbruksbefolkningen som då var avsevärt större än i dag. Krav på skydd mot import restes. Motsättningen mellan frihandel eller protektionism var länge en av de största i svensk politik. Först på 1920-talet fick protektionisterna övertaget. Så till exempel beslöts om inmalningstvång av svensk spannmål i mjöl och mjölkprisregleringen infördes. Avgörande var att Socialdemokraterna övergav sin tidigare frihandelsvänliga linje i samband med koalitionen med Bondeförbundet i mitten på 1930-talet.

Under andra världskriget fanns således redan en administrativ grund att bygga livsmedelsransoneringen på. Ransoneringen var framgångsrik i så måtto att livsmedelsbehovet väl tillgodosågs för medborgarna. Detta medförde en bred acceptans för fortsatt regleringsekonomi efter kriget. Den svenska regleringen utformades som ett högprissystem där införselavgifter parat med möjlighet att dra undan varor från marknaden skyddade en prisnivå som beslutats på administrativ väg. Producerades mer än vad som avsetts politiskt resulterade det i lägre produktpriser. Sedermera kopierades modellen av EU med det viktiga undantaget att EU, dvs. skattebetalarna, betalade överskotten. Priserna i EU blev därmed oberoende av marknadssituationen.

Utan att regleringen i grunden förändrades utreddes den flera gånger under efterkrigstiden. Nya jordbrukspolitiska beslut fattades med jämna mellanrum,

Fel! Okänt namn på

för det mesta i stor partipolitisk enighet, fram till år 1990 då ett nytt jordbrukspolitiskt beslut med tydlig inriktning på avreglering fattades. Regleringen hade blivit alltmer detaljrik och svåröverskådlig samtidigt som man i GATT (det internationella frihandelsavtalet) för första gången kommit överens om att stödet till jordbruket runt om i världen skulle minskas. En annan bidragande orsak till beslutet var de då mycket låga världsmarknadspriserna på spannmål vilka under ett par års tid låg på 30 öre/kg. Beslutet innebar att gränsskyddet bibehölls men att övriga regleringsåtgärder på några års sikt skulle tas bort. Under en övergångstid skulle arealbidrag betalas för att möta en förväntad prissänkning. Även om detta beslut var den partipolitiska enigheten stor.

Eftersom Sverige påbörjade medlemskapsförhandlingar med EU samtidigt som beslutet började gälla blev avregleringsbeslutet bara en kort parentes. Efter EU-medlemskapet infördes självklart den gemensamma jordbrukspolitiken, CAP, även i Sverige. CAP har sedan i ljuset av förhandlingar i GATT, sedermera WTO, förändrats från ett högprissystem som skyddar priset till ett lågprissystem där skattemedel betalas som ett produktionsmedelstöd (arealbidrag) och priset tillåts sjunka ned mot världsmarknadsprisnivå. Denna process är ännu inte avslutad.

4 Svenska lantbrukare klarar omvärldens hot med bättre nationella förutsättningar

Avsikten med WTO-förhandlingarna på jordbrukets område är att först minska stödnivåerna för att landa i frihandel. Striden står om takten och metoden. Detta är ett av flera sätt för att kunna medverka till att världens fattiga länder skall kunna hävda sig och därmed skapa en bättre framtid själva. En viktig och prioriterad del är marknadstillträdet till andra länders marknader. För Europas och Sveriges livsmedelsproducenter innebär detta att konkurrensen skärps, både då det gäller kvalitet och pris. Kyl- och transportteknik är nu så utvecklade att ett livsmedel som säljs i Sverige med få begränsningar kan ha producerats var som helst i världen.

I den helt gemensamma marknaden inom EU är nu integrationen av livsmedelsindustrin ett faktum. Det tidigare helsvenska Arla som nu även har danska ägare och bedriver produktion också i Storbritannien är ett bra exempel på detta. Valet av råvaruproducent och leverantör av jordbruksprodukter till industrin – kommer i allt högre utsträckning att bestämmas av priset där lägst pris har störst möjlighet att vinna ordern.

Konkurrensen från livsmedelsproducenter i hela världen kommer gradvis att öka. Inte enbart beroende på liberaliserade handelsregler utan på ökad produktkvalitet och bättre transportmöjligheter. Det betyder att de svenska jordbrukarna måste kunna konkurrera prismässigt och kvalitetsmässigt. Något utrymme för svenska särregler som fördyrar eller försvårar produktionen kommer det inte att finnas mer än marginellt utrymme för. Därför måste sådana pålagor som drabbar näringen negativt och som vi nationellt har att be-

sluta om minskas eller tas bort helt. De för Sverige unika produktionsmedels-skatteerna på växtnäring och växtskydd bör således tas bort som ett led i detta.

5 Lantbruksföretagande med många inriktningar

Utgångspunkten för att driva lantbruk är att man förfogar över en viss areal. På denna mark har traditionellt producerats livsmedelsråvaror eller skog. I dag inskränker sig inte möjligheterna till enbart dessa två alternativ. Att ta fram energiråvara är en produktion som ligger nära traditionellt skogsbruk. I ökad omfattning används arealen som underlag för tjänsteproduktion. Hästhållning och ridsport är en sådan tjänst, organiserad jakt en annan och kost och logi för turister en tredje.

Basen i landsbygdsföretagandet kommer dock alltid att vara livsmedelsproduktion, skogsproduktion eller en kombination av dessa. Oavsett vilken produktion man väljer är det dock företagande. Därmed är man beroende av det företagsklimat som råder i Sverige och de regler som styr villkoren för små företag. Ett lantbruksföretag i Sverige, oavsett produktion, är förhållandevis litet i jämförelse med internationella lantbruksföretag, vare sig man har omsättning eller antalet anställda som mått.

Som småföretagare är man utsatt för de regelverk och allt uppgiftslämnande som svensk byråkrati kräver. Som lantbrukare är man särskilt drabbad eftersom man dels har EU:s regelverk med stödansökningar och tvärvillkor, dels den svenska miljö- och livsmedelslagstiftningen att ta hänsyn till.

Ett företag med mark som bas för sin verksamhet är också i initialskedet kapitalkrävande om marken skall förvärfvas. Det är därför som många börjar sin företagsbana som arrendatorer. Tillgången på riskvilligt kapital är begränsad i Sverige. Särskilt gäller det verksamheter på icke tätortsnära landsbygd. En investering i byggnader och särskilt i maskinutrustning har också begränsat andrahandsvärde vilket i sin tur minskar villigheten att låna ut kapital. Brist på riskkapital är ett stort hinder för utveckling av företag och därmed på sikt överlevnad.

I traditionellt lantbruk har varje företag haft fullständig uppsättning maskiner och i stort sett med eget arbete klarat av alla inom företaget förekommande verksamheter. Detta förhållningssätt blir numer för alltför ineffektivt och dyrt. Bokföring och annan ekonomiredovisning har sedan krav på bokföringsmässig redovisning infördes i mitten på 1970-talet i allt större omfattning lagts ut på konsulter. Maskinstationer har i ökad omfattning utfört viss verksamhet, särskilt då det gäller bekämpning av skadegörare. Ett sätt att öka effektiviteten är att leja ut än mer arbete.

Förutom traditionella konsulter eller entreprenörer har framför allt många unga och framåtsatsande jordbruksföretagare gått samman om större investeringar. Det kan gälla ökad maskinkapacitet men också byggnadsinvesteringar och drift av större animalieproduktionsanläggningar. Men även detta sätt att verka tillsammans kräver långsiktighet i beslutsunderlaget. Politiska beslut

Fel! Okänt namn på

som kan förändra förutsättningarna för företaget bör därför vara så få som möjligt.

6 Konkurrensituationen måste förbättras för svenska lantbrukare

När Sverige blev medlem i EU förändrades över en natt förutsättningarna för svenskt jordbruk och svensk livsmedelsindustri. Vi hamnade bakom EU:s skydd och omfattades av dess reglering. Det blev lättare att vara jordbrukare. Ansvaret för den produktion som såldes till andra länder övertogs av skattebetalarna. Kvotsystem infördes för fler produkter vilket gav ett klart försteg för de producenter som fick kvoterna.

Den svenska livsmedelsindustrin fick tillgång till hela EU-marknaden, men samtidigt kunde livsmedelsindustri i resten av EU nå den svenska marknaden. De första åren förändrades inte situationen märkbart i praktiken. Allteftersom har marknadsandelar på den svenska marknaden ökat för utländska livsmedelsprodukter. Märkbart är att svenskarnas konsumtion av nötkött ökat kraftigt. I stort sett hela ökningen består av import. Samma bild men inte lika drastisk gäller för hela livsmedelsmarknaden. Industrin går också från att vara nationell till att bli multinationell.

I takt med den ökade internationaliseringen såväl inom EU som globalt kommer det att bli allt viktigare att pris och kvalitet är konkurrenskraftiga. Det är inte möjligt att i någon större utsträckning ta ut högre pris än vad andra leverantörer gör. För Sveriges del innebär det att priserna på jordbruksprodukter inte avsevärt kan avvika från de i Danmark. De långa avstånden och de förhållandevis små volymerna i Sverige medför högre insamlingskostnader vilket rent av motiverar något lägre produktpriser. Villkoren för att bedriva livsmedelsproduktion kan inte avvika alltför mycket mellan länder. Detta har inte Socialdemokraterna och deras stödpartier insett. Tvärtom belastas svenskt jordbruk med särskilt höga skatter på produktionsmedel som växtnäring och växtskydd.

Därtill är tillämpningen av djurhållningsregler och miljöregler kostnadsdrivande. Det finns på sina håll, även stundtals manifesterat i lagstiftningen, en ambition att Sverige tidigare än andra länder skall skärpa till exempel djurhållningsregler. Ett aktuellt exempel är krav på utrymme för värphöns. De burar som inte längre godkänns i Sverige exporteras och används i Finland. De finska burarna exporteras i sin tur till Baltikum. Denna situation är ohållbar. Givetvis skall samma regler gälla i hela EU. Sverige bör därför inte införa nya krav innan andra länder anammat den nu gällande svenska nivån. Där vi redan är bra behöver vi inte ta ytterligare steg. I den mån Sverige vill åstadkomma förändringar skall detta drivas via EU.

För att jordbruk och djurhållning skall vara hållbart måste balansen mellan det sociala, miljömässiga och det ekonomiska fungera. Om lantbrukaren mår bra och har hygglig ekonomi mår även djur och miljö väl.

Det är viktigt för Sverige är att det finns ett aktivt jordbruk kvar framöver. Oavsett vilken produktionsform som väljs, konventionellt eller ekologiskt är det svenska djur och marker som berörs. Därför är det märkligt att regeringen bedriver konkurrenssnedvridande verksamhet i Sverige och så hårt tagit ställning för den ekologiska produktionen. Detta märks till exempel genom det marknadsföringsstöd som utgår av budgetmedel för att främja alternativt producerade livsmedel med knappt 30 miljoner koronor per år. Detta stöd bör inte utgå. Det kan heller inte vara viktigt att ange i procent hur mycket markareal som ska vara ekologiskt odlat – det viktiga är att se till att det över huvud taget finns aktivt jordbruk kvar.

7 Livsmedelsproduktion i Sverige ger mer än bara mat

Om livsmedelsproduktion sker i Sverige medför detta i sig andra, huvudsakligen positiva, effekter. Den mest uppenbara är effekten på landskapet. Utan livsmedelsproduktion skulle inte så stor areal vara öppen. Den naturliga vegetationen i Sverige är skog. Endast undantagsvis är landskapet nedanför kalvfjället naturligt öppet. De flesta av oss uppskattar det landskap som följer av ett aktivt jordbruk. Det många människor tar för givet är ofta mödosamt skapat av generationer av lantbrukare som för att kunna fortsätta sitt värv måste ha lönsamhet i sin produktion.

Svenskt jordbruk är också i mycket en förutsättning för en svensk livsmedelsindustri. Förädling av jordbruksprodukter innebär arbetsplatser såväl inom näringen som i kringliggande med transport och distribution. I de delar av landet där jordbruksproduktionen minskar har också industrin minskat. Det blir en nedåtgående spiral där längre avstånd till förädlingsindustrin minskar konkurrenskraften i den närliggande jordbruksproduktionen. Detta i sin tur riskerar därför ytterligare minskning av totalvolymen etc. Denna utveckling märks nu i stora delar av Sverige, mest markant i Norrland där volymerna är minst och avstånden störst.

Svenska livsmedel håller en i ett internationellt perspektiv mycket hög hygienisk standard. De är också producerade med höga etiska krav och under stor miljöhänsyn. Sammantaget gör det att svenska livsmedel ur dessa aspekter är i världsklass. Redan tidigt fick vi bukt med smittspridning av TBC från mjölk. Erfarenheterna därifrån har givit unika förutsättningar för en bra djurhälsovård. Detta visar sig inte minst i att risken för att få salmonella av svenska livsmedel är så gott som obefintlig. Livsmedelsproduktion i Sverige bidrar till ökad livsmedelssäkerhet här. Man kan konstatera att livsmedelsproduktion spridd över stora geografiska avstånd kan minska risken att en hel produktionsgren samtidigt drabbas av epidemier.

Fel! Okänt namn på

8 Landsbygden som produktionsplats

Av naturliga skäl måste jordbruk och skogsbruk ske på landsbygden. Vardagslivet för dess utövare såväl som för andra som bor på landsbygden måste kunna fungera. I dag är det oftast endast en person i familjen som finner sysselsättning på ett lantbruksföretag. Detta är en dramatisk omsvängning på några decennier då merparten av lantbruken var familjeföretag där två personer hade sin huvudsakliga försörjning. En svårighet som möter är bristen på fungerande kommunikationer. I de flesta fall är det transport med bil som är den enda praktiskt möjliga lösningen.

En fungerande skola och barnomsorg inom rimligt tidsavstånd är en förutsättning för att yngre familjer skall kunna bo på landet. Fungerande äldreomsorg är en förutsättning för att äldre människor skall kunna bo kvar i den miljö de levt sina liv i. Det viktiga är att omsorgen finns tillgänglig, inte vem som utför den eller vem som är huvudman. Med större möjlighet till privata initiativ och fri etableringsmöjlighet ökar möjligheten för fler att utföra vård och omsorg. Tillgängligheten ökar därmed.

Även livsmedelsbutiker, post, apotek och annan kommersiell liksom offentlig service måste finnas inom rimligt avstånd för att det skall vara möjligt att bo på landet.

I delar av Sverige är det ganska långt till närmaste arbetsmarknad. Då är det viktigt att vägarna har bra standard. Reseavdraget måste anpassas till de kostnader man har för att resa till arbetet. I annat fall kan kostnader för att ta sig till och från arbetet vara det som på marginalen gör att man avstår från att arbeta utanför hemmet. I resan skall också kunna innefattas transport för att lämna och hämta barn i förskola eller liknande.

Den nödvändiga strukturrationaliseringen medför att det blir allt färre som har sin huvudsakliga gärning på landsbygden. Jordbruksmarken består men antalet jordbrukare blir färre. De kvardröjande deltids- och fritidslantbruken där människor bor är därför viktiga för det sociala livet. Tryggheten ökar också när det inte är för långt till närmsta granne. Stora och små jordbruksföretag har på så sätt nytta av varandra.

Det livsmedelsproducerande lantbruket är en förutsättning för de flesta kvaliteter på landsbygden som infrastruktur och framför allt för den övriga näringsverksamhet som det genererar i serviceindustri, förädlingsindustri och i insatsvarubranscher. Utan detta rycks grunden undan också för deltids- och hobbylantbruk. Därför är det fel att regeringen med sina stödpartier inte förbättrar villkoren för företag liksom att de hellre ser till det småskaliga än det stora.

9 Småskalig livsmedelsproduktion

Få jordbruksprodukter kan användas som livsmedel direkt utan att de förädlas. De produkter som kan användas direkt är i stort sett grönsaker, rotsaker och bär. Potatis är här mest betydande. Ägg kan räknas hit men tar oftast

Fel! Okänt namn på

vägen över ett packeri där kvalitetskontroll sker. I de flesta andra fall är hantering på mejeri, slakteri eller kvarnindustrin nödvändiga för att transformera jordbruksprodukten till livsmedel. Som i annan industriell verksamhet är investeringskostnaderna höga. För att vara lönsamma måste därför anläggningar vara relativt stora. De bär då också lättare investeringar i nödvändig livsmedelshygien och arbetsmiljö.

Livsmedelsindustri belastar också potentiellt miljön med utsläpp av restprodukter. Inte minst är vattenförbrukningen stor. Hur spillvattnet tas om hand är viktigt både ur miljö- och hälsosynpunkt. Exemplet visar nödvändigheten av att livsmedelindustrin kontrolleras både av miljö- och hälsoskyddsmyndigheter. Kontrollen är viktig, inte för att fel annars skulle begås, utan mer för att tidigt upptäcka om det uppstått några brister. Kontroller ökar säkerheten både för företaget och konsumenten.

Investeringskostnader och administration gör det svårt för småskalig livsmedelsindustri att etablera sig. För några företagare kan egen förädling av jordbruksprodukter trots detta vara ett alternativ till ökad lönsamhet. Då livsmedelsindustri är storskalig har också regeltillämpning och avgiftsuttag anpassats efter detta. Detta kan medföra att livsmedelsföretag i mindre skala får betala oproportionerligt höga avgifter. Principen bör vara att varje anläggning endast skall bära sina egna kostnader.

Produkter som framställs och säljs i närområdet från produktionsplatsen kan skapa bra tillfällen för direkt kundkontakt. Kunden har möjlighet att på nära håll informera sig om, lära känna och förstå villkoren för livsmedelsproduktion.

Försäljning av livsmedel kan vara nästa steg till integration och ökad lönsamhet. Detta ställer särskilda hygieniska krav på hantering och på försäljningslokaler. Självklart måste dessa regler följas. Andra mer speciella regler gäller för tillverkare av alkoholhaltiga produkter som exempelvis fruktvin. Det svenska vinmonopolet förhindrar försäljning av detta på andra ställen än i systembolaget. Den i andra länder vanliga marknadsföringen där gårdens egen produktion säljs på plats är således inte möjlig i Sverige.

10 Ett livskraftigt jordbruk över landet

Sverige är ett långt land med olika klimatologiska förutsättningar. Jordbruket har därmed olika förutsättningar i olika delar av landet. De svagaste förutsättningarna för växtodling återfinns givetvis i Norrlands inland. En kort växtsäsong minskar möjligheterna till varierad växtföljd vilket begränsar valet av grödor. En kort växtsäsong medför också att det blir svårare för växter att tillgodogöra sig solenergin vilket ger lägre skördenivåer. Det är därför svårare att driva jordbruk i norra Sverige. Emellertid är växtsäsongen kort inte bara i Norrland. Så är till exempel klimatet på sydsvenska höglandet och i Svealands skogsbygder inte särskilt gynnsamt för jordbruk. Vikande produktion, långa avstånd och krympande livsmedelsindustri är de problem som i dag möter jordbruket i dessa bygder.

Fel! Okänt namn på

Växtodlingen har anpassats till klimatet. Den gröda som har minst nackdelar av ett strängt klimat är vallodling. Vall är också den dominerande grödan i dessa delar av Sverige. EU:s jordbruksreform med stöd som frikopplats från grödan har accentuerat detta val. Trots att vallen är tålig ger den lägre hektarskördar i de svaga delarna av Sverige än längre söderut i Europa. I det så kallade LBU-programmet utgår viss kompensation för detta. Sverige har också tillstånd från EU att fortsätta stödja jordbruket i det gamla nationella Norrlandsstödsområdet.

Vi anser att bägge dessa stödmöjligheter fortsatt skall utnyttjas. När det gäller LBU är det också ett sätt för Sverige att utnyttja möjligheter att få del av EU-medel. Sverige kan och måste bli bättre än hittills på att plocka hem dessa medel. Ett livskraftigt jordbruk i så stora delar av Sverige måste vara målsättningen. Inför den nya LBU programmet som skall träda i kraft år 2007 bör därför huvudinriktningen vara att stödet skall gå till aktivt lantbruk.

Möjligheten till offentliga stöd får dock inte skymma att det allra viktigaste är att kunna sälja det som produceras på marknaden. Utan bra och prisvärda produkter kan inte ens stora offentliga stöd varaktigt hålla företag vid liv.

11 Bästa användningen av de areella förutsättningarna blir allt viktigare

Grunden för ett traditionellt lantbruksföretag är marken. Livsmedelsproduktion eller skogsråvara har varit de främsta produktionsformerna.

Traditionellt har lantbruksföretagare tvingats vara en mångsysslare för att klara sig. Behovet har snarast förstärkts i takt med strukturrationaliseringen och den ökade konkurrensen.

I takt med minskande lönsamhet och därmed vidhängande behov av rationalisering har det varit naturligt att se över om företagets resurser används på mest lönsamma sätt. Som komplement till den traditionella produktionen har flera olika verksamheter startats runt om i landet.

Ett utvecklingsarbete som syftar till att använda traditionella grödor för energiändamål har mer eller mindre pågått under 25 år. I och för sig har skog länge använts som bränsle. Trots det kan odling av energiskog på åkermark sägas vara ett genombrott. Därtill används spannmål numera också att elda med och till att framställa drivmedelsetanol. Otraditionella grödor som rörflen och hampa har beroende på växtplats god potential som energiväxter. Det är angeläget att energihampa inte beläggs med särskilda restriktioner. I takt med stigande petroleumpriser ökar konkurrenskraften för energi som framställs av biobränslen. Denna energiform är därtill för närvarande skattemässigt gynnad.

Annan energiproduktion som nu kräver tillgång till mark är elproduktion från vindkraftverk. De som utnyttjade förmånliga subventioner och hunnit bli inkopplade på nätet har en god ekonomi i sina anläggningar. De som har strömmande vatten inom sin fastighet har möjlighet att bygga vattenkraftverk. Elproduktion är sannolikt en långsiktigt lönsamt alternativ användning av mark.

Fel! Okänt namn på

Energiframställning är således ett mycket gångbart komplement till traditionellt lantbruk.

Jakt är ett av många uppskattat nöje som kombinerats med avkastning i form av kött. Mer sällan har jakt också givit intäkter till företaget, även om det förekommit. Jakt och fiske är upplevelseverksamheter som har en viss exklusiv prägel. Värdet av att sälja jaktupplevelser kan mycket väl, rätt utnyttjad, överstiga värdet av traditionellt lantbruk.

Förutom till jakt kan marken användas som bas för annan fritidsverksamhet. Hästhållning och ridverksamhet har en stor marknad, särskilt i närheten av större befolkningscentrum. Såväl uthyrning av stallplatser och "hästmotion" som foderproduktion till alltfler hästar är en lukrativ verksamhet. I närheten av storstäderna är hästföretag och företag som odlar foder till hästar eller erbjuder stallplatser under kraftig tillväxt.

Mer tillfällig fritidsverksamhet kan kommersialiseras genom att erbjuda kortare eller längre övernattnings kombinerat med måltider eller som självhushåll. I Sverige finns varumärket Bo på lantgård vilket är en variant av Bed and breakfast-konceptet.

Jordbruk producerar inte enbart livsmedel eller kommersiella tjänster. Det producerar också vad som kallas ekosystemtjänster. Detta innebär till exempel landskapsbild och värdefulla miljöer för växter och djur. Offentliga bidrag är den enda intäktskällan för dessa så kallade tjänster. Sådana bidrag kommer att vara en del av de totala intäkterna som åtminstone vissa jordbruksföretagare kan påräkna.

En viktig förutsättning för att kunna utnyttja markens potential är att den som äger eller brukar marken också får förfoga över den. Det finns många hot och propåer som verkar mot inskränkningar i brukande- och förfoganderätten. När det gäller åkermark är det tillämpning av miljöregler som ställer till problem. Det finns således exempel på att icke motiverade vattenskyddsområden läggs ut på åkermark. För att vara på den säkra sidan har kommuner inte bara lagt restriktioner i brukandet på den mark som behöver skyddas utan också på stora angränsande ytor. Detta är förkastligt.

De största riskerna löper dock skogsmarken som till skillnad mot åkern är allemansrättslig. Allemansrätten bör bevaras. Det ansvar den medför behöver dock från tid till annan lyftas fram av ansvariga myndigheter. Däremot menar vi att det inte skall gå att i skydd av allemansrätten bedriva näringsverksamhet på någon annans mark, vilket förekommit.

Hotet kommer normalt inte från allemansrättsligt utnyttjande, utan från de intressen som verkar för att bebyggelsenära skog inte skall få brukas. Motivet är att den skall få utnyttjas för friluftssändamål. Hotet kommer också från dem som önskar bevara naturen i det skick den är i dag. Det kan finnas goda motiv både för den ena och den andra inställningen. Vad som alltid måste krävas om det offentliga önskar en restriktion av bevarandeskäl, eller om någon annan skall få utnyttja marken, är att ägaren till marken kompenseras fullt ut för intrånget vare sig det medför inskränkning i möjligheten att bruka marken eller att marken övergår i annans ägo.

Fel! Okänt namn på

12 Jordbruk och god miljö går hand i hand

Jordbruk innebär med nödvändighet stor påverkan på miljön. Den ursprungliga skogsmarken har förvandlats till åker. Denna storskaliga förändring av miljön uppskattas av de flesta svenskar. Inte bara för att åkerbruk är en förutsättning för livsmedelproduktion utan för att vi uppskattar den ”nya” landskapsbilden.

Jordbruket medverkar även till utsläpp som påverkar mark och luft. Ofrånkomligt kan miljömål som riksdagen satt upp kollidera – som till exempel målen om ett rikt odlingslandskap och ingen övergödning. Naturliga förlopp spelar minst lika stor roll som påverkan av människor och husdjur.

Markvatten rör sig som namnet anger i marken. Där utbyter växterna näringsämnen och restprodukter. Viktiga näringsämnen är bland annat kväve och fosfor. Vattnet i marken rinner förr eller senare ut i vattendrag, sjöar eller hav. Resterande näringsinnehåll kan då användas av organismer i dessa vatten. Är näringsinnehållet stort kommer vattenväxter att öka och en igenväxning av främst sjöar kommer att ske. Detta är en naturlig process.

Gödsling av åkermark kan medföra att näringsinnehållet i markvattnet ökar, särskilt om mer gödsel tillförs än vad grödan kan tillgodogöra sig. Det finns också en risk att näringsämnen spolats bort vid nederbörd. Det är större risk att tillföra för mycket näring med stallgödsel än med handelsgödsel. Kunskap hos den som gödslar är alltid en förutsättning för optimal växtnäringstillförsel. Projekt för att öka kunskapsnivån som Greppa näringen har visat sig ge goda resultat.

Näringsämnen och föroreningar tillförs marken också genom nedfall från luft. Även sådana föroreningar kommer att påverka omgivande vattendrag. Mark kommer alltid att läcka näringsämnen oavsett vad som odlas eller inte odlas på den. Det är viktigt att söka minimera jordbrukets påverkan genom att inte tillföra ett överskott av näringsämnen. Så exakt gödselmängd som möjligt och att hålla marken bevuxen så länge som möjligt är två ingredienser för att klara detta.

Förutom restprodukter varav många är rena näringsämnen ger också stallgödsel upphov till metan. Metan är en potent växthusgas och bidrar sannolikt till ett varmare klimat. Metan bör därför i största möjliga utsträckning tas till vara och användas som biogas.

13 Framtidens jordbruk måste bli mindre beroende av politiker

Jordbruket har länge intagit en särställning eftersom de flesta länder valt att skydda eller stödja produktionen i det egna landet. De senaste decennierna har detta ifrågasatts och jordbruket har varit föremål för förhandlingar i först GATT, sedermera WTO. Målet är sänkt skyddsnivå och ökat marknadstillträde i varje land.

Fel! Okänt namn på

Enlig vår mening bör jordbruket på sikt avregleras. Detta måste ske ömsesidigt så att stödet sänks parallellt i alla länder. EU:s produktionsförhållanden kan jämföras med andra länder som har tempererat klimat. USA, Kanada, Australien, Argentina, Ryssland och Ukraina är de större länder som konkurrerar med EU. Få produkter från utvecklingsländerna konkurrerar med livsmedel från EU.

En avreglering skulle på bättre sätt än i dag se till att kundefterfrågan möter produktutbudet. Ekonomin blir beroende av yrkesskicklighet mer än av politikens välvilja. Marknaden ger stabilare spelregler än politiken. Det finns all anledning att hälsa ökat marknadsinflytande med tillfredsställelse också från producenthåll. En förändring måste också ta hänsyn till de producenter som i dag är beroende av systemet. Hittills har detta skett genom långa implementeringstider och gradvisa förändringar i stödsystemen. Troligen kommer det att ta lång tid innan vi får en livsmedelmarknad med sänkta stödnivåer. Än längre innan huvuddelen av stöden är avvecklade. Det är därför viktigt att en överenskommelse om stödminskningar snarast kommer till stånd.

Stockholm den 4 oktober 2005

Catharina Elmsäter-Svärd (m)

Lars Lindblad (m)

Cecilia Widegren (m)

Anders G Högmark (m)

Jeppe Johnsson (m)

Bengt-Anders Johansson (m)

Jan-Evert Rådström (m)

Ola Sundell (m)